

A könyvtári információs rendszer kiépülése és működése Zala megyében

Egy IBM PC-vel kezdődött. A gépet (egy ma is megbízhatóan működő, CSEPEL gyártmányú XT-t) a megyei tanács vásárolta a megyei könyvtárnak 1986 őszén. Ez még a Commodore-os világban volt, bár ekkor már látni lehetett, hogy ezek a kis gépek teljes inkompatibilitásukkal, törpe memóriájukkal nem alkalmasak könyvtári célokra, legfeljebb játék- és nyelvprogramok futtatására, statisztikák készítésére. A PC azonban megmozgatta a fantáziánkat, és a következő évben, az 1988-as munkaterv készítésekor elkezdődtek a viták könyvtári hasznosításáról. Így utólag visszatekintve, nagyon sok mindent csináltunk hályogkovács módjára, belefogtunk zsákutcába vivő fejlesztésekbe is – egy azonban biztos: az első perctől kezdve egyformán igyekeztünk a könyvtári munkafolyamatokat és az információs szolgáltatást gépesíteni. Ennek érdekében 1988-ban jelentős fejlesztéseket hajtottunk végre: beszereztünk (pályázat és más támogatások útján) további három PC-t, kiépítettük az első NOVELL-hálózatot (négy munkaállomásra), felvettünk egy profi számítógépes szakembert, szereztünk egy aszinkron NEDIX-vonalat az online szolgáltatások lekérdezéséhez – és találtunk támogatót, egy számítástechnikai kft.-t, amely azóta is segítségünkre van szolgáltatásaink, gépeink karbantartásában, fejlesztésében.

A könyvtári munkafolyamatok gépesítése most nem tárgya dolgozatomnak: annyit azért megemlítek, hogy 1989 nyarán tértünk át a számítógépes kölcsönzésre és olvasó-nyilvántartásra, 1990-től foglalkoztunk a TEXTAR-adatbázis "honosításával", továbbá több kisebb, kiegészítő adatbázist építettünk, illetve építünk. Ez utóbbiak az *információs rendszerbe* kerülve, annak választékát gazdagítják.

Az információs rendszer kiépítése szintén 1988-ban kezdődött. Mivel jól szolgáltatható offline adatbázisok nem nagyon voltak a piacon, természetesen, hogy az online lekérdezés lehetőségeit kutattuk. Első kísérleteink közül a közönséges telefonvonalra alapozott IPCOM-VIDEOTEXT rendszer szolgáltatása kudarcba fulladt: megölte a rendkívül rossz minőségű telefonvonal, valamint az adatbázisok gyenge feltöltöttsége. Sikerral járt viszont az *OMIKK* nagy számítógépéhez való csatlakozás. Az adatátvitel az aszinkron NEDIX-vonalon történt, 300 baud/s sebességgel (ez a ma használatos modem 2400 baud/s sebessége mellett lassúnak tűnik, de akkor mindenképp az üzembiztonság számít). Az *OMIKK* a fogadókészséget látva, referencia jelleggel

ingyenes hozzáférést biztosított több adatbázisához, különböző szakanyagokat bocsátott rendelkezésünkre, vállalta munkatársaink továbbképzését. Az adatbázisok használata során sokat megtanultunk az online keresés módszereiből, a keresőkérdés megfogalmazásából, a gépidő optimális kihasználásából. Megkezdtük a marketingmunkát, a szolgáltatások reklámozását, eladását, a felhasználói körök szervezését.

Az IPCOM-VIDEOTEXT szolgáltatásának kudarcra és az *OMIKK* adatbázisok sikeres szolgáltatása arra is megtanított bennünket, hogy online módon csak jól feltöltött, garantáltan karbantartott és maximális üzembiztonsággal működő rendszerekből lehet dolgozni. Ennek a felismerésnek a nyomán kerestünk kapcsolatot 1989-ben az *IIF Programirodával*, hogy beléphessünk az IIF csomagkapcsolt hálózatába. A program akkori irányítói, *Bakonyi Péter* és *Nagy Miklós* először nemigen értették, mit akar egy megyei könyvtár az akadémiai, egyetemi kutatóhelyek és intézetek között; de amikor megtudták, hogy van NEDIX-vonalunk, kipróbált online kapcsolattal, és minden szándékunk a vidék információs esélyegyenlőtlenségének csökkentése, azonkívül, hogy igent mondtak a csatlakozási kérelemre (mely még abban az évben meg is valósult), kedvezményekkel, pályázati támogatásokkal is igyekeztek segíteni az információs szolgáltatások potenciáljának növelését.

Az online szolgáltatások helyzete tehát stabilizálódott – mi azonban szerettünk volna helyben használható, telefonköltséggel nem terhelt adatbázisokat is üzembe állítani. Az első megállapodást a *Magyar Szabványügyi Hivatallal* kötöttük: előbb referencia jelleggel használtuk az *MSZHIR* adatbázist, majd a sikeres debütáláson felbuzdulva, meg is vásároltuk. Tovább szélesítettük a lehetőséget a Munkavédelmi és Munkaügyi Jogszabályok és Szabványok kínálatával, melyet a *Munkavédelmi Felügyelőség* ingyen, a nyilvános szolgáltatások fejében bocsátott rendelkezésünkre. Az év vége felé pedig üzembe állítottuk a *PRESSDOK* első változatát. Az anyagi háttérrel pályázatok, céltámogatások útján biztosítottuk, és folyamatosan nagy segítséget kaptunk az 1988-ban alakult Könyvtárpártoló Alapítványtól is.

Így alapoztuk meg a könyvtár információs szolgáltatási potenciálját, megteremtve a saját és vásárolt,

online és offline adatbázisokból felépülő tájékoztatási struktúrát. Meg kellett azonban birkóznunk azzal a – megyei könyvtári szerepből is fakadó – problémával, hogy miképpen lehet kilépni ezekkel a szolgáltatásokkal az intézmény falain kívülre. Kerestük a kapcsolatot termelőüzemekkel, vállalkozókkal, oktatási intézményekkel, a megyében lévő közgyűjteményekkel, könyvtárakkal. A gazdasági leépülés sajnos nem kedvezett a termelői-vállalkozói szférával való szorosabb kapcsolatépítésnek, a könyvtárakkal, közgyűjteményekkel, oktatási intézményekkel azonban egyre gyümölcsözőbb munkakapcsolatot sikerült teremteni. Így a következő évben, 1990-ben újabb nagy jelentőségű fejlesztéseket tudtunk végrehajtani. Az IIF vezetése mint területi regionális centrumot ismerte el könyvtárunkat, melynek fő profilja a konkrét információszolgáltatáson túl a menedzselés, újabb felhasználók felkutatása, kiképzése, a szolgáltatási lehetőségek továbbfejlesztése. Ennek érdekében hoztuk létre az első társulást 14 partnerrel (8 oktatási intézmény, 4 városi könyvtár, 2 vállalat) az IIF-szolgáltatások telefonos hozzáférésére. E sikerhez több szerencsés körülmény is hozzájárult: üzembe helyezték a zalaegerszegi digitális telefonközpontot, amely a kommunikációs problémákat egy csapásra megoldotta; sikerült – jelentős megyei támogatást kieszközölve – a zalaegerszegi, nagykanizsai, keszthelyi és lenti könyvtárakban IBM PC számítógépeket üzembe állítani, a telefonos hozzáférést pedig a másik góckörzetbe tartozó nagykanizsai és keszthelyi könyvtárban zalaegerszegi fővonal bekötésével biztosítani.

A minél szorosabb és hathatósabb együttműködés érdekében létrehoztuk a *Zalai Könyvtári Információs Rendszert*, és ennek képviselőjében megállapodtunk az adatbázis-forgalmazókkal, hogy a rendszer által előfizetett adatbázisokat (KARTOTÉK, MSZHIR, PRESSDOK), valamint a MUNKAJOGI és MUNKAÉDELMI adatbázist a rendszer könyvtáraiban szolgáltatjuk. A PRESSDOK később kibővült a megyei könyvtárban feltárt, helyi sajtót referáló résszel. A vidéki szolgáltatások meghonosításában az is szerepet játszott, hogy a városokban is létrejöttek a könyvtárpártoló alapítványok, és ezek erkölcsileg anyagilag ugyancsak támogatják a fejlesztéseket.

1990–91-ben tovább javultak az IIF rendszeren keresztül elérhető szolgáltatási lehetőségeink. Az időközben 1200 baud/s sebességűre fejlesztett NEDIX-berendezést egy 2400-as sebességű modemre cseréltük, és egy TPS-1 csomagkapcsoló géppel egészítettük ki; üzembe helyeztük az X.25 Gateway-t, és egy szellemes technikai megoldás kifejlesztésével lehetővé tettük azt is, hogy egy számítógép és egy modem segítségével az IIF szolgáltatásai rajtunk keresztül telefonon lekérdezhetővé váljanak. E lehetőség hasznosítására – szerződéses alapon – egy újabb felhasználói kört hoztunk létre. A körnek jelenleg 19 tagja van, 5 helyen már működik a terminál. A szerződés értelmében a felhasználók non-

profit jellegű tevékenységekhez (oktatás, kutatás) használhatják a Deák Ferenc Megyei Könyvtár által hozzáférhetővé tett adatbázisokat; a nemzetközi forgalmazás azonban tilos számukra.

A tájékoztatási potenciál kitágításában ugyancsak nagy jelentőségű volt a ZALACOM-FRISCOM kifejlesztése és üzembe állítása. Ennek lényege, hogy a különböző programnyelveken írt, nem grafikus offline adatbázisok egy lekérdező rendszerbe vannak összefogva, mintegy annak menüpontjait jelentik (ez a ZALACOM). Másfelől a rendszer tetszőleges szerkezetű adatbázisok, hirdetések, szövegek közzétételére is alkalmas (ez a FRISCOM). Mindez egy éjjelnappal üzemelő számítógépre van telepítve, mely telefonon hívható egy HAYES-kompatibilis modem segítségével, és bármely PC-n igénybe vehető. A hívó fél fájlban lehívhatja a kommunikációs szoftvert, és annak letöltése után használhatja az adatbázisokat. A rendszer – mely szintén a Könyvtárpártoló Alapítvány hathatós támogatásával valósult meg – immár nemcsak a két zalaegerszegi, hanem a nagykanizsai és a keszthelyi könyvtárban is működik, a helyi telefotarifára alapozva.

Összefoglalva a Zalai Könyvtári Információs Rendszer működését, úgy gondolom, sikerült megalapozni egy sokrétű, a könyvtári tájékoztatás lehetőségeit jelentősen kitágító információs struktúrát. A rendszer gazdája – immár a helyi önkormányzatok és a megyei önkormányzat által kötött hálózati szerződés 7. pontja értelmében hivatalosan is – a Deák Ferenc Megyei Könyvtár. Mint ilyen, ellát információszolgáltató, menedzselő, oktatási és továbbképzési feladatokat, gondoskodik a szolgáltatások és a könyvtári munkafolyamatok korszerűsítéséről, továbbfejlesztéséről. A következő években újabb nagy feladat elé kell állnunk: küszöbön áll az integrált könyvtári rendszer bevezetése. Ha ez megvalósul, akkor teljesebbé ki igazán információs rendszerünk, hiszen a saját dokumentumállományból való tájékoztatás nélkül a legszínvonalasabb szolgáltatás is félszalagos, csonka marad. Ehhez pedig az eddig meghonosított számítógépes kultúra minden bizonnyal jó alapot szolgáltat.

Irodalom

- BARANYAI Gy.: A Zalai Könyvtári Információs Rendszer. = Könyvtári Figyelő, 1. (37.) köt. 4. sz. 1991. p. 579–601.
- BARANYAI Gy.: A szétszóródó tájékoztatás új lehetőségei városokban. = Könyvtári Levelező/lap, 3. köt. 8. sz. 1991. p. 8–9.; Könyvtáros, 41. köt. 9. sz. 1991. p. 529–531.
- BARANYAI Gy.: Beszámoló a zalai könyvtári információs rendszerről. = Könyvtáros, 42. köt. 3. sz. 1992. p. 135–138.